

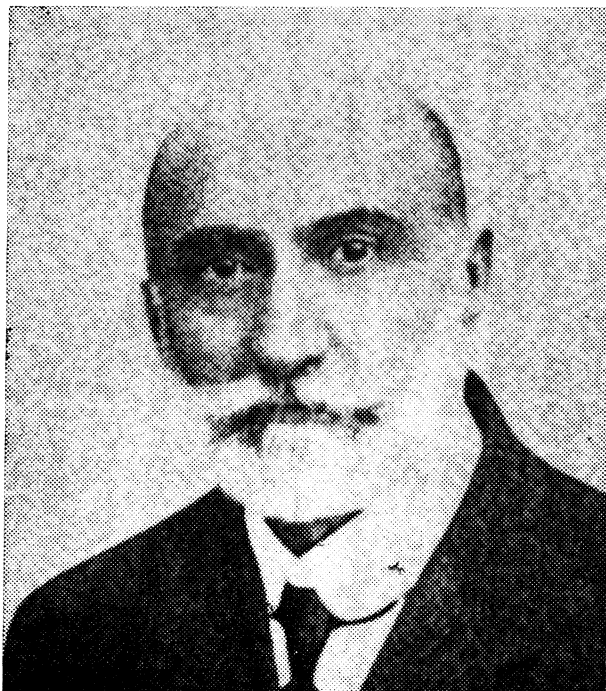
id. Jancsó Miklós

A kolozsvári belgyógyászok iskolateremtő Korányi Frigyes a más alkatú klinikus kortárs, *Purjesz Zsigmond* volt, még hagyomány nélkülibb alaphelyzetben, még szerényebb körülmények között. Tanítványa-munkatársa, majd méltó utóda *Jancsó Miklós*, akit két azonos nevű lexikoni címszóban az idős jelzővel szokás megkülönböztetni.

1868. október 14-én született *Jancsó Lajos* gimnáziumi főigazgató második fiaként. A természettan-számтан szakos igazgató tanár apa mellett a tanulás tizennégy éves koráig zavartalanul biztosítva volt, annak korai halála után mostohább viszonyok közepette sem adta alább az osztály-elsőségnél. Felső diák korában önálló kutatásokon alapuló rovar-tani tanulmánnal hívta fel magára a figyelmet. A kolozsvári orvoskarra már ismert természetbúvárként került, ahol 1892-ben avatták orvosdoktorrá.

Előbb a szemészeti klinikán kapott állást, a következő évben már *Purjesz* tanársegéde a belgyógyászatban. Az ízig-vérig klinikus *Purjesz* oldalán *Jancsó* az eddig szerzett rovar-tani szakismertek birtokában hamar megtalálta a neki leginkább megfelelő tudományos témakört a maláriakutatás területén. Ehhez adva volt egyrészt az említett természet-tani előképzettség, a Kolozsvár környéki malária endémia, de legelsősorban *Sir Ronald Ross* 1895-ben leközölt felismerése a szúnyog terjesztő-köztigazda szerepére, valamint főleg itáliai orvosok-parazitológusok igyekezetéből a maláriakutatás nemzetközi homloktérbe kerülése.

Jancsó és *Rosenberg Mór* már 1895. július 14-én előadást tartottak a saját klinikai-laboratóriumi tapasztalataikról. *Golgi* vizsgálatai nyomán

megegerősítették, hogy a mindennapos lázat az egyszerre több fejlődési szakaszban jelenlevő plazmódiumok okozzák, amelyet kis adag kininnel, ill. metilénkéekkel harmad- vagy negyednapossá lehet módosítani. Az Akadémia III. osztályának folyóirata, a *Mathematikai és Természettudományos Értesítő* 1904-ben kivonatossan közölte *Jancsó Miklós* „Vizsgálatok a malária paraziták továbbfejlődéséről az Anophelesekben” c. összefoglaló dolgozatát. Az I. fejezetben a *Culex* és *Anopheles* közötti biológiai különbséget sorolja fel, a II.-ban az *Anopheles* gyomrában kifejlődő ciszta *Ross* szerinti előhúzását, és *Romanowsky*-, illetve *Apáthy*-féle megfestését írta le. A III. fejezet címe: „Gameták az emberi vérben és az *Anopheles* gyomorúrében”. Olvasható benne a három fajta gaméta festetlen és festett leírása, a gamétáknak a schizontáktól, a hímnek a női gamétáktól való megkülönböztetése. A IV. fejezet a gameták továbbfejlődését tárgyalja az *Anopheles* gyomorfalában, az V. az *Anopheles* nyálmirigyének fertőzöttségét, végül a VI. „A hőmérsék befolyása a különböző malária parazitafajok ivaros generációjának a kifejlődésére” foglalkozik. Ez utóbbiban az olasz *Grassi* elméletével vitatkozik, amely szerint 16 °C foknál alacsonyabb hőmérsékleten az *Anopheles* nem fertőződne. *Jancsó* szerint igen, ha a szúnyog 24 órán belül melegebb helyre kerül.

Tíz év alatt mintegy 1662 váltóláz esetben végzett pontos vérvizsgálatot, azokból vont le következtetést a járványok évszakonkénti előfordulására. Az 1906-ban kiadott malária monográfia a saját színes rajzainak és fényképfelvételeinek szemléltető segítségével a szúnyogok biológiáját tárgyalja, 1913-ban pedig „A malaria kór és gyógytana” jelent meg.

Jancsó érdeklődése ugyanakkor egyéb tudományos területre is kiterjedt. *Koch* berlini intézetében 1899–1901 között többször megfordult, itt

kapott indíttatást a gümöbacilusok virulencia-tulajdonságainak állatpasszázon történő vizsgálatára. Az *Elfer Aladár*val közösen elért eredményeket németül közölték le. Társszerzője a *Wassermann- és Widal-reakciók* klinikai megbízhatóságáról szóló több tanulmánynak.

A 65 esztendő, megviselt egészségű *Purjesz Zsigmond* 1911-ben nyugalomba vonult, utóda egyértelmű választással a 43 éves *Jancsó Miklós* lett, miután megkapta a nyilvános r. tanári címet. Az első világháború idején ő irányította a kolozsvári nagy fertőző kórházat. A fellángoló maláriajárvány mellett a déli harctérről behurcolt febris recurrens kontagiumának tisztázásával, klinikumával és neosalvarsan terápiájával is volt alkalma foglalkozni. A malária elleni küzdelemben felvette és bevezette a kis adagú kinin profilaxist. Utolsó kolozsvári dolgozata *Jakobi Józseffel*, a későbbi zsidókórház kiváló megszervezőjével közösen három trichinás eset mesteri leközlése volt.

A háború után a Kolozsvárról Szegedre került egyetem belgyógyászat tanára továbbra is. Új klinikáján foglalkozott többek között a pellagrával, majd a malária terápiás hatásával.

Már a múlt század második felében megfigyelte *Schwartz Ferenc*, a magyar pszichiátria atyja, hogy bizonyos idegkórokban a váltóláz kifejezetten kedvező hatású. Mint ismeretes, e megfigyelés paralízis-terápiás kamatoztatásáért *Wagner-Jauregg* megérdemelten kapott Nobel-díjat. A szegedi *Jancsó*-klinikája is foglalkozott a terápiásan beoltott malária különbözőségével, gyógyító hatásával.

Az utolsó előadását Balatonfüreden tartotta 1928-ban. Az orvosi tanácsadó testület orvostovábbképző tanfolyamán május 8-án hangzott el „Az angioneurotikus tünetcsoport visszeres befecskendezések következtében” c. nagy referátuma, amelyet az Orvosi Hetilap is közölt. Megírási körülményeinek megértéséhez tudni szükséges *Jancsó Miklós* családi helyzetét. Szerzőtársa ugyanis a névutód fia, aki később az egyik legzseniálisabb magyar kutatóorvos lett.

Jancsó Miklós 1902-ben nősült, 1903-ban megszületett ifj. *Jancsó*, 1904-ben meghalt *Jancsó*né. Az apa a fiát valóban a tudománynak nevelte. Ifj. *Jancsó Miklós* az említett dolgozathoz a vizsgálatokat betegeken, ill. állatkísérletekben salvarsan-derivátumokkal végezte. Hisztokémiai módszerrel sikerült a salvarsan vagy benzopurpurin szerkezetbeli útját végigkövetni, és a humorális precipitátumával kiváltott anafilaxiás sokkra emlékeztető angioneurotikus tüneteket sikerült adrenalin, ill. ephedrinrel kedvezően befolyásolni. A rákövetkező 1929-es esztendőben az apa és a fia útjai szétváltak. Ifj. *Jancsó* a berlini *Koch* Intézetbe kapott ösztöndíjat, id. *Jancsón* végzetes kór tünetei jelentkeztek. Ő azonban a kifejlődő prosztatarákról alig akart tudomást venni, műtétről hallani sem akart. 1930 július 19-én halt meg a 62. életének betöltése előtt. A két *Jancsóról* *Issekutz* professzor, (az idősnek tanítványa, az ifjúnak tanára) írt alapvető forrásértékű monográfiát 1968-ban.

A kolozsvári *Purjesz*-iskola szegedi folytató-

jának tanszéki utóda a Korányi-tanítvány *Rusznák István* lett. Az egyik esélyes jelölt: *Purjesz Zsigmond* fia *Purjesz Béla* a diagnosztikai tanszékre kapott kinevezést.

Pest és Kolozsvár vezető belgyógyásza: *Korányi Frigyes* és *Purjesz Zsigmond* szenvedélyes temperamentummal hadakozó ellenfelek voltak — részben személyi okokból, részben szemléletbeli különbözőségekből. A két iskola később nemcsak földrajzilag közelített egymáshoz. *Id. Jancsó Miklós* kiváló belgyógyász volt, a legeredményesebb maláriakutatónk. A két rivális klinika egyikének a másikkhoz méltó képviselője.

Szállási Árpád
